

Samtal mellan författarna och syskonen Anita och Kurt Salomonsson

Kjell Hanseklint som var samtalsledare undrade om de sovit gott eller ”legat på ohågan” nu när de båda skulle hit till Sjöns bönhus i Hjoggböle? Han ville att de skulle börja berätta något speciellt från barndomen. Anita sa att någon ohåga hade hon inte känt och fortsatte med att berätta om en händelse angående Kurt. Han hade suttit på soffan i köket och smorde in sina vader med ”Lappgubbens liniment”. Plötsligt hade han sagt att ”då jag blir stor ska jag skriva en bok som får hela samhället att skaka i sina grundvalar”. Anita sa att de stackars föräldrarna, som också befann sig i köket, blev dödsförskräckta. Han kom sedan att fortsätta på det inslagna spåret, enligt henne. Kurt höll med, men menade att han nog inte redan då var medveten om det. Men efter en tid kom han att ana det. Han märkte det senare då han fick in en och annan text i Norra Västerbotten, att de var läsbara, att folk ville läsa det han skrev. Kanske han skulle kunna använda litteraturen som ett slags språngbräda till framgång. Kanske det skulle vara möjligt att göra det via journalistiken som han praktiserat under några år i början på 50-talet.

Kjell ville höra mer om barndomen och Kurt berättade då att det hade betydelse var i byn man bodde. Salomonssons bodde i byns utkant i en backe mot söder och det präglade honom kanske mest av allt. De hade egentligen ingen naturlig gemenskap med de övriga byborna. Fanns det överhuvudtaget någon bygemenskap egentligen. Byn var väldigt uppsplittrad i olika delar och det fanns inte någon homogen grupp Hjoggbölingar. Han undrade om han kanske inbillade sig det här då. Närmast söderut uppe på berget i skogen fanns Sidtorp dit mamma skickade barnen att köpa mjölk. Kurt minns familjen där som originell, som att de inte präglats av någon omgivning. De verkade så självständiga och fantasifulla. Där såg Kurt för första gången en bok, en häftad äventyrsbok. Han minns att pojkarna i det huset läste sådant i stora mängder. Då man gick hem i höstmörkret hade man fantastiska berättelser från den familjen med sig. Anita instämde och minns äventyret och att folket där sa ”i kwall jer schmåfolke uut” när de skulle gå hem. Det var lite skrämmande men samtidigt stimulerande för fantasin. Hon trodde att dagdrömmandet för henne började där någonstans. Det blev en metod för att hålla rädslan borta och att utvecklas. Kurt fyllde här i genom att säga att för honom handlade det om att få utvidga tillvaron. Anita sa att hon fick en andra värld att ta till och att det var början till skrivandet. I fantasin bar hon med sig en slags följetong som handlade om unga flickor som tog sig fram i världen. I 11–12-årsåldern skrev hon tillsammans med en flicka från Bergnäs (väster om Hjoggböleleden) en novellsamling. Den hittade hon när flyttade hemifrån och har fortfarande i sin ägo.

Kurt kom ihåg ”följetängerna” i Norran, att de inte alltid höll så hög klass. Men det kunde ibland vara t.ex. Sven Edvin Salje, Sigge Stark och Moa Martinsson. I tidningsform var det tillåtet att läsa dessa men inte som bok. Kurt påpekade här att han tycker att Sigge Stark är underskattad. Ganska nyligen har han läst en bok av henne från 40-talet och tyckte nog att den var i klass med dagens deckarförfattare. Kurt ville nu berätta om en händelse från barndomen. Det var så att hans mamma och några andra fruar var nere vid bäcken en höst och tvättade. Själv hjälpte han till och bar vatten till tvättningen. Kvinnorna började då diskutera följetongen i Norran och det sista avsnittet som skulle komma på måndag. Frågan var hur det skulle gå för huvudpersonen. Då kom det överraskande svaret från Kurt, att det visste han. Då stannade allt arbete upp och de ville höra svaret. Kurt talade då om det men hade i verkligheten inte alls läst följetången. När han kom hem tänkte han att om nu det här inte stämmer, hur ska det här gå? Och på måndag kommer ju tidningen! Men det stämde visade det sig.

Kjell frågade hur det hade gått i skolan? Vilka var favoritämnena? Kurt minns det som att det var uppsatsskrivning som passade honom bäst, men var inte säker. Anita kände sig inte hemma i skolan, utan var mest blyg och rädd. Men hon minns skolradion som något positivt,

som Sten Bergmans upptäcktsresor t.ex. Nej, hon kom att längta ut och bort från alla rädslor. Hon kom ihåg badhusbesöken med fasa, hur de som små ankungar följde fröken till dit. Det var vinter och kallt och mörklagt i stugorna eftersom det var under kriget. Badhuset låg några kilometer bort och där tog badtanten emot. Bastu hade barnen aldrig sett annat än där och de tvingades att sätta sig på den översta laven. Sedan fick de komma ner en och en och duschades i kallt vatten. Sedan var det bara att klä på sig och att med blött hår gå hem, ibland i 30 graders kyla. Anita frågade Kurt om han kom ihåg bastubadandet? Men han gjorde inte det.

Kjell frågade Anita om när hon flyttade hemifrån och varför? Att komma sig i arbete så fort som möjligt var naturligtvis viktigt. Hon berättade att då hon var femton år fick hon anställning på ett café i Burträsk. Sedan blev det på en skeppshandel i Bureå och hela tiden läste hon allt hon kom över. Eftersom det var så förbjudet blev det dubbelt så spännande att läsa. Kurt sa här att det fanns en dunkel och allmän rädsla att i böcker finna saker som skulle föra en vidare. Anita fortsatte och sa att Kurt ofta kom hem med några böcker och sa att den här ska du läsa men inte den här. Då läste hon först den hon inte skulle läsa.

Anita berättade att hon alltid haft ena benet kvar i Hjoggböle, alltid haft en bra relation till byn. Hon flydde inte så där kapitalt som brodern. Kurt höll med om att det var en slags flykt. Första steget var när han sökte till Jägarskolan i Kiruna. Hans mamma tyckte att det var ett fruktansvärt beslut. Men i själva verket fick han där en alldeles utmärkt utbildning som han sedan haft mycket nytta av. Efter Kiruna blev det Laisvallgruvan som ansågs vara ett oerhört farligt ställe. Det var känt för siliconskandalerna med sjukdomar och död. Men för honom handlade det om äventyret och han flyttade dit. Kurt kom aldrig att ångra den här tiden utan tyckte det var intressant och stannade i tre år som gruvbyggare. Om han hade fortsatt med en karriär som kroppsarbetare då skulle han definitivt ha valt gruvarbetet. Det var ett slags skapande arbete, åtminstone där i Laisvallgruvan. Gruvan var ny med folk från hela världen. Man fick lösa problemen i stor utsträckning själv vilket var kolossalt nyttigt. Kjell undrade när han bestämde sig för att skriva "Grottorna"? Ja, det var ju när han börjat i gruvan som var en helt ny arbetsmiljö och som var oerhört stimulerande. Det kom att snabbt dramatisera hans hittillsvarande riktning inom litteraturen. Tidigare hade det varit ett mer underhållningsmässigt skrivande, bortsett från de artiklar han skrivit. Här fanns grogrunden eller plattformen för något väsentligt, hade han känt. Men han vågade inte ge ut den som första bok. Det är svårt att bearbeta ett ämne då man befinner sig i det. Romanen "Hungerdansen" fick istället bli den första. Kurt menade att han nog skulle ha väntat ytterligare några år med "Grottorna". Då skulle den ha blivit en större och mer omfattande roman. Nästa anhalt blev Pershyttan i Bergslagen där han blev några år. Han fick då erbjudande om att börja på tidningen Arbetaren och dess kulturredaktion. Han tackade ja och flyttade då 1955 till Stockholm. Han hade med sig manuset till "Hungerdansen" vilket Nordstedts bokförlag antog.

Det blev tal om språket och Anita sa att man var så förankrad i bondskan fantasimässigt och känslomässigt. Det gjorde det svårt att ställa om och prata "fint" i skolan. Kurt tyckte inte det var något problem. Anita fortsatte och berättade om en lärare hon träffat på senare tid som på 30-talet undervisat i Hjoggböle. Hon hade berättat om hur tagen hon blivit av att eleverna var så beklämda och blyga och att de knappt svarat på tilltal. Anita kom ihåg en episod från första klass då hon av fröken fått i uppdrag att posta ett brev. Efteråt då hon återvänt till lärarbostaden blev hon inbjuden i vardagsrummet där fröken hade sina kollegor på lunch. De hade just ätit färdigt då fröken bad henne att sätta sig till bords. Fröken visste väl att Salomonssons inte hade det så fett. Hon minns lunchbordet som fantastiskt med glittrande kristall och fint porslin och med maträtter hon aldrig sett. Fröken serverade henne kalvsylta och hällde upp ett glas mjölk. Hon blev alldeles skräckslagen. Fröknarna hade rest sig och

gick av någon anledning ut i ett annat rum. Då skyndade Anita sig och drack upp mjölken och sprang ut och hem men berättade aldrig om händelsen för mamma.

Kjell frågade Anita om varför hon debuterade först fyrtio år efter Kurt? Anita svarade att Kurt tidigt fick ta hand om rollen som författaren i familjen. De övriga var någonting annat. Men det har inte varit till hinder på något vis utan hon hade under alla åren skrivit ganska mycket. Sedan var det så att hon tänkte att det skulle vara roligt att återse Vindelns folkhögskola där hon tidigare hade gått. Hon hade sett att Gunnar Balgård, redaktör för Provins, höll i kurser där. Det här var i slutet på 80-talet och då tog hon kontakt med honom. När han förstod att hon var syster till Kurt undrade han om hon inte kunde komma och berätta om sin bror och sin uppväxt. Hon tackade ja och satte sig ner och skrev ner några episoder och åkte dit och berättade. Det hon skrev publicerades sedan i Provins. Efter det här började hon skriva i ett mer accelererande tempo och just de texterna ledde så småningom till den tredje boken "Vackrast var ändå mamma" som kom ut 1996. Men allt hade börjat för mycket länge sedan då hon var i sjuårsåldern och hade hittat en stump timmermanspenna i pappas verktygslåda.

Kjell sa att visst stämmer det att du Kurt har ett ambivalent förhållande till Hjoggböle? Han svarade att det kan man nog säga. Han var arton år då han for till Kiruna och tog farväl av byn. Han gjorde det utan saknad eller sorg. För honom var det tvunget att göra karriär någon annanstans. I byn fanns inget som passade honom. Men det är också slumpen som senare i tiden lett till att han tappat kontakten. Kurt sa också att nu när han sett och hört oss församlade, kände han sig ledsen över att inte ha haft mer kontinuerlig kontakt med Hjoggböle. Men genom Anita hade han ändå hållit sig informerad om byn.

Leif Markstedt